

Autism ei ole klassikalises mõttes haigus, mida saab välja ravida, vaid puue

11. mai 2013 09:05

Liina Velner, RaM Veskimöldre lasteaia logopeed

Täpsemat tausta teadmata ei maksa imelikult käituvat last ja temaga hädas olevat ema või isa kohe paika panema hakata, tegemist võib olla autistlikku lapsega.

Autism on kaasasündinud ajutalitluse häire. Täheledatavad on teatud iseloomulikud jooned isiku käitumises, suhtlemises ja kõnes. Jooned on mingil määral olemas tegelikult kõigil inimestel, kuid enamasti me ei pööra oma „autistlikkusele“ tähelepanu - see ei sega ka meie igapäevaelu.

Siiani ei ole täpselt teada, mis autismi põhjustab: arvatavasti nii geneetilised kui ka keskkonnast põhjustatud tegurid, ehk kõik meid ümbritsevad kahjulikud ained, mille mõju inimestele on tegelikult uurimata. Autismispektri häirega laps võib sündida igapähe. Teistmoodi lapse olemasolus ei tohiks mitte keegi end vanemana süüdi tunda.

Autismispektrihäire avaldumine ja kulg võivad olla väga erinevad. Pooltel autistlikest isikutest pole verbaalset kõnet (vajadus kõnet toetava ja asendava kommunikatsiooni ehk AAC (ingl k Alternative and Augmentative Communication) järele (suhtlustahvlid, kommunikaatorid) ning neil on ka vähemal või rohkemal määral vaimu- ehk intellektipuue.

Niisiis on autismispektrihäire ühel pool kõrge IQ-ga Aspergeri sündroomiga isik ning teisel pool raske või sügava vaimupuudega kõnetu isik.

Kuidas autismispektrihäiret ära tunda?

- Iseärasused sotsiaalses käitumises (nt eelistavad olla omaette, vaadelda mingeid tavainimese jaoks väheolulisi detaile, jätvad mulje nagu ei kuuleks vms)
- Kõne arengu/kasutamise iseärasused (nt kajakõne/räägivad ainult ühel teemal või „oma keeles“)
- Võimetus mõista teiste inimeste tundeid, mõtteid ja kavatsusi (raske luua sõprussuhteid, ei mõista mängureegleid)
- Emotsionaalse kontakti saamise raskused (pilkkontakti kvaliteet võib olla puudulik)
- Kindlate korduvate käitumiste/ liigutuste olemasolu (nt kätega lehvitamine, enese keerutamine, teatud rituaalkäitumise järgimine igapäevaelus, ekstreemne korraarmastus)
- Meelte üli- või alatundlikkus (nt näljatunde puudumine, üliterav kuulmine, rahvarohkete kohtade mitte talumine)
- Muutuste ja üllatuste talumatus
- Ei suuda näha põhjus-tagajärg seost. Autismi esinemissagedus on tänaseks maailmas tõusnud juba 1:86le (varem oli 1:100). Autismispektri häirete alla kuulub ka Aspergeri sündroom, mille puhul isikul on autismi tunnused, kuid päris autistist eristab teda norm- või isegi normist kõrgem intellekt.

Lapsena võivad nad olla nõ „väikesed professorid“, olles mingis kitsas valdkonnas hämmastavalt kompetentsed, jätta väga targa inimese mulje. Kuid täiskasvanuna ei tule nad igapäevaelus tugiisikuta toime: ei suuda kinni pidada kokkulepetest, ei suuda hoida üht kindlat töökohta, kalduvad depressiivsusele. Nad tunnevad, et ei sobi justkui teiste inimestega kokku.

Eestis kahjuks puudub riigipoole süsteemne abi ja väljaõpe autistlikele isikutele, nende vanematele ja autistidega töötavatele õpetajatele.

Autistlikke lapsi käib näiteks Tallinna Laagna Lasteaed-Põhikoolis, lasteaias Õunake ja teistes erilasteaedades ja erirühmades. Koolidest õpetab autismispektri häirega õpilasi Tartus [Herbert Masingu kool](#). Aktiivselt tegutsevad Põhja-Eesti Autismiliit ja Eesti Autismiühing. Põhja-Eesti Autismiliit koolitab vähesel määral ka tugiisikuid autismispektrihäirega laste vanematele.

Tugiisikuga saavad autistlikud lapsed käia tavalasteaedades. Vajadus tugiisikute järele on mitmeid kordi suurem, kui Euroopa fondidest rahastatud projektid seda võimaldavad.

Ülemaailmset autismi teadlikkuse päeva 2. aprillil tähistati sel aastal kuuendat korda. Mida me tavakodanikena saame teha autismispektriga isikute heaks? Eelkõige olla mõistvad ja tolerantsed eriliste inimeste ja eriliste laste vastu. Täpsemat tausta teadmata ei maksa imelikult käituvat last ja temaga hädas olevat ema või isa kohe paika panema hakata. Üldsuse hukkamõistu vältimiseks üritavad vanemad oma lapse erilisust ja diagnoosi varjata kaaskodanike ja isegi lähedaste eest.

See, et lapsel on puue, ei ole häbiasi. Probleemist ja kahtlustest lapse kõne ja käitumise osas tuleb lapsevanemal võimalikult vara rääkida spetsialistidega (nt psühhiaater, logopeed, kliiniline psühholoog vms) ning siis otsida koos lahendusi nii tervele perele kui ka lapsele. Autismi ei saa küll ravida, kuid koostöös spetsialistidega on võimalik leida kompenseerivaid meetodeid ja viise, kuidas muuta autismiga isiku suhtlemine ladusamaks ning tema elu sisukamaks.